

Kütüphane Rafında Okuyucusunu Bekleyen Bir Yayın: *İlm-i Hukuk ve Mukayese-i Kavanin Mecmuası*

Fatmagül DEMİREL*

Osmanlı Devleti'nde Tanzimat'tan sonra başlayan değişim süreci içerisinde Batı hukukuna geçişte yaşanan sorunlar, imparatorluğun sonuna kadar devam etmiştir. Bu bağlamda Osmanlı hukuk sisteminde yaşanan sorunlar göz önüne alındığında, hukuk alanındaki süreli yayınlar hem meslekî açıdan hukukçulara rehber olmakta, hem de yaşanan sorunlara çözüm getirmesi açısından önemli bir yer tutmaktadır. Fakat Osmanlı dönemindeki yayınların günümüze ulaşmasının önünde önemli bir engel bulunmaktadır. Bu engel, bu tür yayınların eski harflerle yazılmış olmasıdır. Bundan dolayı, kütüphanelerimizde bulunan eski harfli yayınlar, eski yazı bilmeyen okuyucuya ve araştırmacıya ulaşamamakta, kütüphane rafında okuyucusunu beklemektedir. Bu yayınlar ancak günümüz harflerine çevrildiğinde, eski yazı bilmeyen bir okuyucu için anlam kazanmaktadır. Bu amaçla hazırlanan eski harfli yayınların katalogları, dizinleri, kitap tanımları okuyucu ve kitap arasında bir köprü vazifesi görmektedir. Bu noktadan hareketle incelediğimiz *İlm-i Hukuk ve Mukayese-i Kavanin Mecmuası*'nın tanıtımının ve dizininin araştırmacılar için rehber olacağını umuyoruz.

Türk hukuk tarihiyle ilgili eski harfli yayınların yanı sıra, *Ceride-i Mehakim*, *Düstur*, *Mecmua-ı Lahika-ı Kavânîn*, *Hukuk*, *Hukuk Mecmuası*, *Ravza-ı Hukuk*, *Mecmua-ı Mukarrerat-ı Temyiziye*, *Darülfunun Hukuk Mektebi Mecmuası*, *Şuunat-ı Hukuk*, *Ez-Medrese-i Hukuk*, *İlm-i Hukuk ve Mukayese-i Kavânîn Mecmuası*, *Kavânîn ve Nizamât Mecmuası*, *Hadisât-ı Hukukiyye*, *Muharrerât-ı Umûmiye-i Adliyye*, *Muhâmat* gibi süreli yayınlar da bulunmaktadır. Eski harfli süreli yayınları tespit etmekte kullanılan toplu kataloglar¹ ve dizinler, araştırmacılara büyük kolaylık sağlamaktadır. *İlm-i Hukuk ve Mukayese-i Kavânîn Mecmuası*'nın tanıtımı ve dizinine geçmeden önce hukuk tarihiyle yakından ilgilenenlerin sıkça başvurduğu süreli yayınları kısaca tanıtmak yerinde olacaktır.

* Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Bilgi ve Belge Yönetimi

1 *Başlangıçtan Harf Devrimine Kadar Osmanlı-Türk Süreli Yayınlar ve Gazeteler Bibliyografyası ve Toplu Kataloğu*, Hasan Duman, (haz.), Ankara: Enformasyon ve Dokümantasyon Hizmetleri Vakfı Yayınları, 2000; *Eski Harfli Türkçe Süreli Yayınlar Toplu Kataloğu*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Yayınları, 1987.

Bu yayınlar içerisinde *Ceride-i Mehakim*, Nizamiye Mahkemelerinin ilâmlarını, Adliye Nezareti'nden mahkemelere gönderilen yazıları, nizamnameleri, mahkemelerde görülen dava istatistiklerini, ilanları ve adliyede yapılan terfi ve tayinleri takip etmek açısından hukuk tarihi için önemli bir kaynaktır. 10 Mart 1873 tarihli irade-i seniyye ile yayımlanmasına karar verilen *Ceride-i Mehakim*'in ilk sayısı, 21 Haziran 1873 tarihli'dir. Haftada bir, Pazartesi günleri yayımlanan *Ceride-i Mehakim*,² 2 Temmuz 1879 tarihli sayısı ile Salı günleri çıkmaya başlamış ve bu tarihten sonraki sayıları yeniden numaralandırılmıştır.³ İlerleyen yıllarda *Ceride-i Mehakim*'in isim değişikliğine uğradığı görülmektedir. 13 Ekim 1901 yılından sonra haftada iki gün olmak üzere Cumartesi ve Çarşamba günleri *Ceride-i Mehakim-i Adliye*,⁴ 14 Aralık 1909 tarihli sayısı ile de *Ceride-i Adliye* olarak yayımlanmaya başlamıştır.⁵ *Ceride-i Adliye* yayımlanmaya başladıktan sonra, *İlm-i Hukuk ve Mukayese-i Kavânin Mecmuası*'nın 13 Ocak 1910 tarihli sayısında çıkan "Ceride-i Adliye" başlıklı yazıda, *Ceride-i Mehakim-i Adliye*'nin adliye mensuplarının ihtiyaçlarına cevap veremediği ve II. Meşrutiyet'in ilanından sonra zorla adliye memurlarına satılması usulünün kaldırılması ile yayınının bir buçuk sene durduğu belirtilmektedir. *Ceride-i Adliye*'de dikkati çeken bir husus da, Temyiz Mahkemesi kararlarının -özetleriyle birlikte- yayımlanmasıdır. *Ceride-i Adliye*'nin yayımı 1928 yılına kadar eski harflerle devam etmiş, daha sonra yeni harflerle yayımlanmıştır. Temmuz 1929 tarihli 84. sayısından sonra ismi *Adliye Ceridesi* olarak değişmiştir.⁶ *Ceride-i Mehakim*'in günümüz harfleriyle bir dizini yapılmamasına rağmen, 1884 yılında Dersaadet İstinaf Mahkemesi Hukuk kısmı zabıt katibi Abdurrahman Hakkı tarafından 1-435 sayılarının dizini hazırlanmıştır.⁷

Yine nizamname ve talimatnamelerin yer aldığı *Düstur* da⁸ Türk hukuk tarihi için önemli kaynaklar arasındadır. Fakat *Düstur*'da yer almayan bazı nizamnamelerin Arisdakis Kasbaryan tarafından hazırlanan *Mecmua-ı Lahika-ı Kavânin*,⁹ ve devamı

2 Sedat Bingöl, *Tanzimat Devrinde Osmanlı'da Yargı Reformu (Nizamiye Mahkemelerinin Kuruluşu ve İşleyişi 1840-1876)*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 2004, s. 269.

3 Ali Rıza Önder, "Ceride-i Mehakim'den Yargıtay Dergisi'ne", *Yargıtay Dergisi*, Ekim 1976, sy. 4, s. 124.

4 Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), BEO Adliye Nr. 129797.

5 *Ceride-i Adliye*, sy. 1, s. 1 *Ceride-i Mehakim*'in kütüphanelerde bulunan sayıları için bkz.: *Başlangıçtan Harf Devrimine Kadar Osmanlı-Türk Süreli Yayınlar ve Gazeteler Bibliyografyası ve Toplu Kataloğu*, s. 200.

6 Ali Rıza Önder, a.g.m., s. 132-137.

7 Abdurrahman Hakkı, *Rehber-i Kavanin Lahikası. Ceride-i Mehakim Fihristi*, İstanbul, Mihran Matbaası, 1301.

8 Mehmet Akif Aydın, "Düstur", *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c. X, s. 48-49. *Düstur*'da yer alan nizamname ve talimatnameler için Ahmet Ziya tarafından hazırlanan dizin, 1924 yılında *Rehber* adıyla eski harflerle yayımlanmıştır. Kitap, Nuri Onat tarafından *Tanzimattan Cumhuriyete Yasalarımız* başlığıyla yeni harflere çevrilmiştir. Bkz.: *Tanzimattan Cumhuriyete Yasalarımız Dizini (1839-1923)*, Ahmet Ziya (haz.), yeni harflere çeviren: Nuri Onat, Ankara: Danıştay Matbaası, 1990.

9 *Mecmua-ı Lahika-ı Kavânin*, mürettebi Arisdakis Kasbaryan, İstanbul: Şirket-i Mürettebiye Matbaası. 1311. Mecmuada 1884-1893 yılları arasında çıkan nizamnameler bulunmaktadır.

olan *Mabad-ı Lahika-ı Kavânîn*,¹⁰ *Zeyl-i Lahika-ı Kavânîn*'de¹¹ yer aldığı görülmektedir. *Mecmua-ı Lahika-ı Kavânîn* 1884-1897 yılları arasında çıkan nizamname ve talimatnameleri kapsamaktadır. *Zeyl-i Lahika-ı Kavânîn* iki cüz halinde yayımlanmış olup, ikinci cüzün sonunda genel bir izin verilmiştir. Yine ikinci cüzün sonunda yürürlükten kaldırılan, ilave veya değişiklik yapılan nizamnameleri gösteren bir de cetvel bulunmaktadır. *Mecmua-ı Lahika-ı Kavânîn*, *Düstur*'da yer almayan nizamname ve talimatnameleri içermesinden dolayı göz ardı edilmeyecek öneme sahiptir. Ayrıca *Düstur*'da yayımlanan bazı nizamname tarihlerinin Şûrâ-yı Devlet Mazbatası'nın tarihi olduğu veya irade-i seniyye tarihinden farklı bir tarihin yer aldığı dikkati çekmektedir.¹² Esas olan irade-i seniyye tarihini dikkate almaktır. Özellikle Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan Meclis-i Tanzimat ve Nizamât Defterleri irade-i seniyye tarihlerini belirtmesi bakımından oldukça önemlidir.

Hukuk tarihi için *Düstur* ve *Ceride-i Mehakim* en çok bilinen yayınlar olmasına rağmen, II. Meşrutiyet'ten sonra hukuk alanında yapılan düzenlemeleri ve yaşanan sorunları yansıtmaları bakımından *İlm-i Hukuk ve Mukayese-i Kavânîn Mecmuası* ayrı bir öneme sahiptir. Mecmua Gümülcine Mebûsu Mehmet Arif tarafından çıkarılmıştır. Hukuk Mektebi mezunu olan Mehmet Arif, Çatalca'da savcı yardımcılığı yaptığı sırada Meclis-i Mebûsan seçimlerine katılmış ve 24 Kasım 1908'de 52 oyla Gümülcine mebusu olmuştur. Ayrıca Meclis-i Mebûsan'da Adliye Encümen-i Mazbata Muharrirliği yapmıştır.¹³ 13 Nisan 1909 tarihinde yayın hayatına başlayan mecmua, 24 sayı çıkmıştır. Mecmua, 12. sayısına kadar her ayın sonunda, 13. sayıdan itibaren ise her ayın başında yayımlanmıştır. Mecmuanın sayıları incelendiğinde Hürriyet, Hilal, Selanik ve Tanin gibi değişik matbaalarda basıldığı görülmektedir.

Mecmua'nın ilk sayısında çıkış amacı şöyle açıklanmaktadır: "İlmi Hukuk ve Mukayese-i Kavânîn Mecmuası İlm-i hukûkun kaffe-i aksami ile hikmet ve nazariyâtından ve kavânîn-i mevcûdemizle bunların suver-i tatbikiyesi hususunda çekilen müşkilâtın ve bu müşkilâtın önü alınmak için ittihazı icâb eden tedabirden bahsedecektir."

Mecmua'da Hasan Fehmi Paşa, Kont Leon Ostrogog, Ahmed Şuayb, Kirkor Zöhrab, Yanko Vitinos, Agob Babikyan gibi devrin önemli hukukçularının makaleleri bulun-

10 *Mabad-ı Lahika-ı Kavanin yahud Mecmua-ı Lahika-ı Kavânîn*in ikinci cildi, mürettibi, Arisdakis Kasbaryan, İstanbul: Şirket-i Mürettibiye Matbaası, 1312. 1894 yılında çıkan nizamnameler yer almaktadır.

11 *Zeyl-i Lahika-ı Kavânîn yahud Mecmua-ı Lahika-ı Kavanin*in üçüncü cildi, mürettibi Arisdakis Kasbaryan, cüz bir, İstanbul, Malûmat Matbaası, 1313. İkinci cüz ise Şirket-i Mürettibiye Matbaası'nda 1315 yılında basılmıştır. *Zeyl-i Lahika-ı Kavanin*'nin birinci cüzünde 1895 yılında, ikinci cüzünde ise 1896-1897 yıllarında çıkan nizamnameler bulunmaktadır.

12 Adliye Nezareti'nin ilk teşkilat nizamnamesi, *Düstur*'da, 29 Cemaziyevvel 1296 olarak gösterilmiştir. Bkz.: *Düstur*, I. Tertip c. IV, s. 131. Oysa bu tarih, nizamnamenin Şûrâ-yı Devlet mazbatasının tarihidir. Nizamnamenin irade tarihi ise 11 Cemaziyelahir 1296'dır. Bkz.: BOA, İrade Şûrâ-yı Devlet, Nr. 2471. Mukavelât Muharirleri Nizamnamesi'nin tarihi *Düstur*'da 15 Şaban 1296 olarak gösterilmiştir. Bkz.: *Düstur*, I. Tertip c. IV, s. 344. Fakat nizamnamenin irade tarihi 4 Şaban 1296'dır. Bkz.: BOA., İrade Meclis-i Mahsus, Nr. 2992.

13 *Türk Parlamento Tarihi, Meşrutiyete Geçiş Süreci I. ve II. Meşrutiyet*, İhsan Güneş, (haz.), Ankara: TBMM Vakfı Yayınları, 1997, c. II, s. 346.

maktadır.¹⁴ Özellikle II. Meşrutiyet'in ilanından sonra yeniden yapılanma sürecine giren adliye teşkilatında yaşanan sorunlar ve getirilen çözüm önerilerinin *İlm-i Hukuk*'ta yayımlanan makalelere yansıdığı dikkati çekmektedir. Bu dönemin bir özelliği de yabancı hukukçuların Adliye Nezareti'nde hukuk müşaviri olarak görev almaya başlamasıdır. Bu göreve ilk olarak Kont Leon Ostrogog getirilmiştir. Kont Leon Ostrogog'un görev yaptığı süre içerisinde adliye teşkilatının ıslahı üzerine hazırladığı raporların dikkate alındığı görülmektedir.¹⁵ Ostrogog'un, mecmuada "İslahât-ı adliyye" ve "Devr-i sabıkda hürriyet-i şahsiyye" başlıklı iki makalesi bulunmaktadır. "İslahât-ı adliyye" makalesinde hakimlerin ve avukatların durumu hakkında bilgi vermektedir. Makalede kısa bir dilekçe ile davaların açıldığı, Avrupa'da olduğu gibi hakimlerin önüne düzgün bir dava dosyası sunulmamasından dolayı hakimlerin zor durumda kaldığı ve davaların tehir ettiğinden bahsedilmektedir. *İlm-i Hukuk Mecmuası*'nı yayımlayan Mehmet Arif'in, "Teşkilât-ı Adliyye" ve "Tensikat-ı Adliyye: Temyiz Mahkemesi" başlıklı makaleleri, II. Meşrutiyet öncesi adliye teşkilatının durumu ve yeni idare döneminde yapılanlar hakkında bilgi vermektedir. Mehmet Arif, Temyiz Mahkemesi'nin durumunu anlatan makalesinde, Temyiz Mahkemesi'nde verilen kararların birbirini tutmadığını ve bu durumun mahkemelerde karışıklığa yol açtığını belirtmektedir. Mehmet Arif, "Tanzîm-i İlâmât-ı Hukukiyye Basitleştirilmeli" makalesinde ise, Nizamiye Mahkemelerinde verilen hukuk ilamlarının çok uzun olmasını şöyle eleştirmektedir: "İlâmât-ı nizâmîyye bazen yüzlerce sayfa oluyor, okuyanı dinleyenı bıktırıyor, davanın cereyân-ı umûmisini ihtiva ediyor, okuması kelâl olursa acaba onu yazanlar tebyîz edenler ne hale gelirler. Vustâ bir ilam, yirmi otuz sahifeliktir. Bundan dört beş suret tebliği icâb etse yazılması birçok zamana, mesaiye mütevakıftır. Bunun içindir ki eshâb-ı mesâlih isbât-ı hak ederek davasını hükme rabt ettirdikten sonra birçok zaman beklemeye mecbur oluyor. Hâlbuki dava ne kadar kolay ve seri hal ve icrâ edilirse mehâkime o kadar emniyet artar eshâb-ı mesâlihde müracaat eder bunun için mevcûd olan usûl-ı sakk değiştirilmeli ve daha doğrusu mevcûd olmayan tanzîm-i ilâm usulünü tesis ederek mehâkimin umûr-ı tahrîriyyesini ve bu sayede tevzi-i adaletin hüsnü cereyanını basitleştirmeli taht-ı intizâma almalıdır." Yazar, ayrıca, dava sa-

14 Hasan Fehmi Paşa, hukuk mektebinde ticaret hukuku ve devletler hukuku derslerini vermiştir. 1881 yılında Adliye Nezareti'ne getirilerek uzun süre nazırlık yapmıştır. Bkz.: Hasan Basri Erk, *Meşhur Türk Hukukçuları*, 1958, s. 329. Kirkor Zöhrab, hukuk mektebinde ceza hukuku derslerini okutmuş, ayrıca Meclis-i Mebûsan'da İstanbul mebusu olarak yer almıştır. Bkz.: Hasan Basri Erk, *a.g.e.*, s. 327. Eski Sisam Beyi olan Yanko Vitinos ise 5 Mayıs 1904 yılında Şûrâ-yı Devlet azalığına getirilmiştir. Bkz.: Ali Fuat Örenç, "Yakın Dönem Tarihimizde Sisam Adası (1821-1923)", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı, 1995, s. 132.

15 Fatmagül Demirel, "Adliye Nezareti'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri (1876-1914)", Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı, 2003, s. 29-30. Leon Ostrogog'un Adliye Nezareti'nde görev alması için Meclis-i Mebûsan'da yapılan görüşmeler oldukça tartışmalı geçmiştir. Yabancı birinin böyle önemli bir göreve getirilmesine bazı mebûslar şiddetle karşı çıkmışlardır. Bkz.: Leon Ostrogog, *Pour La Reforme de la Justice Ottomane*, M. Andre Mandelstam'ın "Önsöz"üyle, Paris, 1912, s. vii-viii. Kitapta Leon Ostrogog'un adliye teşkilatının yeniden yapılandırılması için hazırladığı raporlar bulunmaktadır.

hiplerinin aylarca mahkeme kapılarında ilam almak için beklediklerini vurgulamakta ve çözüm olarak Avrupa mahkemelerindeki usûl-ı sakk incelenerek uygun bir sakk hukukunun alınması gerektiği üzerinde durmaktadır. Mehmet Arif'in bu makalesi mahkemelerinin durumunu yansıtmaya açısından oldukça önemlidir. *İlm-i Hukuk Mecmuası*'nda özellikle Osmanlı adliyesi için adeta kanayan bir yara olan yabancıların adli ayrıcalıkları¹⁶ ve bu ayrıcalıkların kaldırılması için neler yapılması gerektiği sıkça işlenmiştir. Mecmuanın, Hasan Fehmi Paşa'nın "İmtiyâzât-ı Ecnebiyenin Çâre-i İlgâsı" başlıklı makalesi ile yayın hayatına başlaması ve diğer sayılarda da bu konunun ele alınması oldukça dikkat çekicidir.

Mecmuanın adından da anlaşılacağı üzere, bazı kanunların Avrupa kanunları ile mukayesei yapılmıştır. Hukuk Mektebi hocası Cemaleddin "Mukayese-i Kavânin-i Medeniyye" başlıklı yazısında Mecelle ile Fransa Medeni Kanunu'nun mukayesesini yapmaktadır. Osmanlı Ceza Kanunu ile Fransa Ceza Kanununun mukayesesini ele alan, Agob Babikyan'ın *Mukayese-i Kavânin-i Cezaîyye* ve Ahmet Şuayb'ın *Hukûk-ı Düvel* adlı eserleri de tefrika halinde yayımlanmıştır. Yine mecmuanın yayımlandığı tarihlerde hazırlanan kanunlara ve esbâb-ı mûcibe mazbatalarına da yer verilmiştir. Ayrıca Selanik Hukuk Mektebi hocalarından Osman Sermed Bey'in *Hukuk-ı Umumiye-i Düvel*, Ali Şehbaz'ın *Mufassal Hukuk-ı Düvel*, Mehmet Cavid'in *İlm-i İktisat* ve Hasan Fehmi'nin *Telhîs-i Hukuk Düvel* adlı kitaplarının tanıtımı yapılarak okuyucularına tavsiye edilmektedir.

İlm-i Hukuk ve Mukayese-i Kavânin Mecmuası'nda yayımlanan makaleler ve mecmuanın misyonu incelendiğinde, II. Meşrutiyet dönemi ruhu ön planda tutularak önceki dönemle kıyaslamalar yapılmaktadır. Meslekî bir yayın olan mecmua, Osmanlı hukuk sistemindeki sorunları ele alarak çözüm yollarını dile getirmiştir. Mesleğe yeni başlayanlarla taşrada bulunan hukuk camiası için de rehber olma görevini üstlenmiştir. Bunun yanı sıra devrin hukukçuları, bu dergi sayesinde sorunlarını ve görüşlerini paylaşabilecekleri bir platform bulmuşlardır. *İlm-i Hukuk ve Mukayese-i Kavânin Mecmuası*, iki yıl gibi kısa bir süre yayımlanmasına karşılık, II. Meşrutiyet'ten sonra adliye teşkilatında yapılan düzenlemeleri ve yaşanan sorunları yansıtmaya açısından önemli bir kaynaktır.

İlm-i Hukuk ve Mukayese-i Kavânin Mecmuası Dizini

Sayı: 1, 31 Mart 1325

Hasan Fehmi, "İmtiyâzât-ı ecnebiyenin çâre-i ilgâsı", s. 3-8.

Rıza Tefvik, "Mücrim hareketinde muhtâr mıdır, muztar mıdır?", s. 8-13.

Mehmed Cemil, "Hâkimiyet-i ebhâr: Karadeniz", s. 14-21.

Cemaleddin, "Mukayese-i kavânin-i medeniyye", s. 22-32.

¹⁶Yabancıların adli ayrıcalıkları için bkz.: Halil Cemaleddin ve Hrand Asador, *Ecanibin Memalik-i Osmâniyyede Haiz Oldukları İmtiyâzât-ı Adliyye*, Dersaadet, 1331; Yasemin Saner Gönen, "Osmanlı İmparatorluğunda Yabancıların Adli Ayrıcalıkları", Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yakınçağ Tarihi Anabilim Dalı, 1998.

- Agob Babikyan, "Mukayese-i kavânin-i cezâiyye", s. 33-48.
 Mehmed Arif, "İdam Cezası: Tarihçesi, bizde icrâ edilememesi esbâbı", s. 49-53.
 "Serseri kanûnu lâyihası, esbâb-ı mûcibe mazbatası", s. 54-68.
 Bedi Nuri, "Tekâmül kanûnu", s. 69-74.
 "1325 senesi bütçe lâyihasının adliye kısmı", s. 75-80.

Sayı: 2, 30 Nisan 1325

- "Kanûn-ı Esâsinin lüzûmu tadiline dair olan esbâb-ı mûcibe mazbatası", s. 81-112.
 Ahmed Şuayb, "Kara sularındaki sefain üzerinde ikâ edilen cerâim", s. 113-120.
 Bedi Nuri, "Tekâmül kanûnu", s. 121-129.
 Server Cemal, "Tedrisât-ı hukûkiyye", s. 130-134.
 Osman Nuri, "Mesâil-i cezâiyyede afv", s. 135-142.
 Mehmed Arif, "Tanzîm-i ilâmât-ı hukûkiyye basitleştirilmeli", s. 143-145.
 "Müellefât-ı Hukûkiyye: Hukûk-ı umûmiyye-i düvel", s. 146.
 "Serseri kanûnu esbâb-ı mûcibe mazbatası", s. 147-160.

Sayı: 3, 31 Mayıs 1325

- Rıza Tefîk, "Felsefe-i cezâiyyenin antropoloji ile münâsebâtı ve cânilerde şayân-ı dikkat alaim-i uzviyye", s. 161-167,
 Kırkor Zöhrab, "Hukûk-ı cezâ ve usûl-ı mûcâzâtta inkılâb", s. 168-176.
 Kont Ostrogog, "İslahât-ı adliyye", s. 177-185.
 Bedi Nuri, "İfşâ-yı sır cürmü", s. 186-189.
 Mehmed Arif, "Memleketimizde tebaa-ı yunaniyyenin mevki-i kanûniyyeleri", s. 190-200.
 "Kanûn-ı Esâsî'nin tadiline dair encümen tarafından tanzîm olunan esbâb-ı mûcibe mazbatası", s. 201-224.
 Agob Babikyan, "Mukayese-i kavânin-i cezâiyye", s. 225-240.

Sayı: 4, 30 Haziran 1325

- Cemaleddin, "Mukayese-i kavânin-i medeniyye", s. 241-250.
 Bedi Nuri, "Mes'ûliyyet-i mâliyye", s. 251-257.
 Yanko Vitinos, "Afv-ı âli hakkında kanûn lâyihası şerhi", s. 258-272.
 Mehmed Arif, "Teşkilât-ı adliye, seyyar sulh hakimleri", s. 273-279.
 "Serseri ve Mazanne-i sû-ı eşhâs hakkında kanûn", s. 280-284.
 "İctimâât-ı umûmiyye lâyiha-ı kanûniyyesi", 285-286.
 "İctimâât-ı umûmiyye kanûnu hakkında dahiliye encümeninin esbâb-ı mûcibe lâyiha-sıdır", s. 287-289.
 "Tatil-i eşgâl layiha-ı kanûniyyesi", s. 290-292.
 "Tatil-i eşgâl hakkındaki kanûn lâyihasının esbâb-ı mûcibe mazbatasıdır", s. 292-301.
 "Devâir ve mehâkimde icrâ edilecek tensikat ve teşkilât cihetiyle açıkda kalacak olanlarla evvelce memûriyetlerinden birer suretle infisâl veya infikâk eden memûrîn ve hükkâm ile ketebe hakkında lâyiha-ı kanûniyye", s. 302-304.
 Agob Babikyan, "Mukayese-i kavânin-i cezâiyye", s. 305-320.

Sayı: 5, 31 Temmuz 1325

- Mehmed Cemil, "Mısır meselesi", s. 321-332.
- Kont Ostrogog, "Devr-i sabıkda hürriyet-i şahsiyye", s. 333-341.
- Köprülüzade Mehmed Fuad, "Tahvîlât-ı cezâiyye", s. 342-351.
- Ahmed Ziya, "Musâhabe-i kanûniyye: ıskat-ı cenîn", s. 352-354.
- Fahreddin, "Cünha davalarının tehîr-i rü'yetine bâis esbâb", s. 355-359.
- "İctimâât-ı umûmiyye hakkında tanzîm ve Meclis-i Mebusan ve Ayanca kabul ve tasdik edilip irâde-i seniyye-i cenâb-ı mülûkâneye iktirân etmiş olan lâyiha-ı kanûniyye ile kararname sûretidir", s. 360-362.
- "Devâir ve mehâkimde icrâ edilecek tensikat ve teşkilât cihetiyle açıkda kalacak olanlarla evvelce memûriyetlerinden birer sûretle infisâl veya infikâk eden memûrin ve hükkâm ile ketebe hakkında kanûn", s. 363-375.
- "Matbûat kanûnu lâyihası", s. 376-384.
- Agob Babikyan, "Mukayese-i kavânîn-i cezâiyye", s. 385-400.

Sayı: 6, 31 Ağustos 1325

- Bedi Nuri, "Tekâmül hukûku, fikr-i muâdelet", s. 401-406.
- Ahmed Ziya, "Musâhabe-i kanûniyye: sinn-i mes'ûliyyet", s. 407-412.
- Fahreddin, "Cezâda ahkâm-ı gıyabiyye ve itirâz", s. 413-417.
- Mehmed Arif, "Teşkilât-ı adliyye: Anadolu ve Arabistan vilâyâtında", s. 418-429.
- "Memûrin-i mülkiyyenin tekaüd ve mazûliyyetine dair kararname sûreti ve kanûn", s. 430-441.
- Yako Sami, "Mâ-kabline şâmil kavânîn", s. 442-448.
- Agob Babikyan, "Mukayese-i kavânîn-i cezâiyye", s. 449-480.

Sayı: 7, 30 Eylül 1325

- Mehmed Cemil, "Süveyş kanalı", s. 1-17.
- Lütfü Bey, "Tasfiye-i Muâmelat-ı Ticâriyye Kanûn-ı Muvakkatının Neşri Münâsebetiyle", s. 18-27.
- Mehmed Arif, "Tensikat-ı adliyye: Temyiz mahkemesi", s. 28-32.
- "Matbûat ve Matbaalar Kanûnu", s. 33-44.
- Yako Sami, "Mâ-kabline şâmil kavânîn", s. 45-53.
- "Adana vilâyetine mahsûs tasfiye-i muâmelât-ı ticâriyye kanûn-ı muvakkatıdır", s. 54-58.
- "İstanbul vilâyetinin ve emniyet-i umumiye müdüriyetinin teşkiline dair kanûn sûretidir", s. 59-60.
- Mehmed Şerif, "Cezâ hakim ve avukatları", s. 61-64.
- Agob Babikyan, "Mukayese-i kavânîn-i cezâiyye", s. 65-80.

Sayı: 8, 30 Teşrin-i evvel 1325

- Cemaleddin, "Mukayese-i kavânîn-i medeniyye: Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye- Fransa Kanûn-ı Medeniyyesi", s. 81-89.
- Ahmed Ziya, "Musâhabe-i kanûniyye: Bizde heyet-i ithâmiye", s. 90-96.
- Mehmed Arif, "Memleketimizde tebaa-ı iraniyenin mevki-i kanunları", s. 97-102.
- "İspirtoların meşrubat-ı [mekûliyyede] sarf ve istihlâkının men'ine dair kanûn", s. 103-106.

“Duyûn-ı gayr-i muntazama hakkında kanûn”, s. 107-110.

“Ahz-ı asker kanûn-ı cedîdi mevki-i icrâyâ vaz’olununcaya kadar mer’î olmak üzere anâsır-ı gayrimüslimenin kur’aları hakkında kanûn-ı hâzırın mevâdd-ı müteallikasını tadîlen tanzîm kılınan kanûn”, s. 111.

“Askeri Ceza Kanûnu’nun kırksekizinci maddesine zeyl olmak üzere tanzîm ve Meclis-i Mebûsanca aynen kabul olunup Meclis-i Ayân’ın teklifi üzerine idâre-i örfiyye kararına mesine tezyîl edilen iki madde-i kanûniyye”, s. 112.

Mehmed Şerif, “Ceza hakim ve avukatlarına”, s. 113-128.

Agob Babikyan, “Mukayese-i kavânîn-i cezâiyye”, s. 129-160.

Sayı: 9, 30 Teşrin-i sani 1325

Bedi Nuri, “Tekâmül hukûku”, s. 161-168.

Osman Bedri, “İtalya ceza kanûnu”, s. 169-179.

Mehmed Arif, “Hükûmet-i ecnebiyye ile münasebâtında mehâkim-i Osmâniyye”, s. 180-185.

“Kanûn-ı Esâsi’nin mevâdd-ı muaddilesi sûretidir”, s. 186-191.

Ahmed Şuayb, “Hukûk-ı düvel”, s. 192-224.

Agob Babikyan, “Mukayese-i kavânîn-i cezâiyye”, s. 225-240.

Sayı: 10, 31 Kanun-ı evvel 1325

Ahmed Muhtar, “Kavânîn-i sinâiyye”, s. 241-252.

Mehmed Arif, “Meclis-i millî azâsının muâfiyât-ı kanûniyyesi”, s. 253-270.

Ahmed Ziya, “Musâhabe-i kanûniyye: Tekerrür-i cürm”, s. 271-276.

Yako Sami, “Zemm ü kadh”, s. 277-283.

“Asâr-ı Münteşire: Cerîde-i Adliyye”, s. 284-288.

Ahmed Şuayb, “Hukûk-ı düvel”, s. 289-304.

Agob Babikyan, “Mukayese-i kavânîn-i cezâiyye”, s. 305-320.

Sayı: 11, 31 Kanun-ı sani 1325

Ahmed Muhtar, “Kavânîn-i sinâiyye”, s. 321-332.

Bedi Nuri, “Tekâmül hukuku”, s. 333-340.

Mehmed Arif, “Meclis-i millî azâsının muâfiyât-ı kanûniyyesi”, s. 341-357.

Ahmed Şuayb, “Hukûk-ı düvel”, s. 358-368.

Mehmed Şerif, “Ceza hakim ve avukatlarına”, s. 369-384.

Agob Babikyan, “Mukayese-i kavânîn-i cezâiyye”, s. 385-400.

Sayı: 12, 28 Şubat 1325

Ahmed Muhtar, “Kavânîn-i sinâiyye”, s. 401-411.

Mehmed Arif, “Meclis-i millî azâsının muâfiyât-ı kanûniyyesi”, s. 412-420.

Mehmed Arif, “Bâbîâlî ile sefâret-i ecnebiyye beynindeki ihtilâfât-ı adliyye”, s. 421-430.

“Şuûn-ı Hukûkiye: Konya talebe-i hukûk cemiyeti”, s. 431.

“Asâr-ı Münteşire: Hukuk-ı umûmiye-i düvel”, s. 432.

Ahmed Şuayb, “Hukûk-ı düvel”, s. 433-437.

Mehmed Şerif, “Ceza hakim ve avukatlarına”, s. 438-448.

Agob Babikyan, “Mukayese-i kavânîn-i cezâiyye”, s. 449-478.

Sayı: 13 (bu sayıdan itibaren tarih belirtilmemiştir)

- Hakkı Paşa, "Kapitülasyonlar", s. 5-16.
Ahmed Muhtar, "Kavânin ve nizamat-ı sınıâiyye", s. 17-24.
Ahmed Şuayb, "İhtirâ beratları", s. 25-38.
Mehmed Arif, "Bâbîali ile sefâret-i ecnebiyye arasındaki ihtilâfât-ı adliyye", s. 39-47.
Mehmed Şerif, "Ceza hakim ve avukatlarına", s. 48-58.
Ahmed Şuayb, "Hukûk-ı düvel", s. 59-80.

Sayı: 14

- Hakkı Paşa, "Kapitülasyonlar", s. 1-12.
Bünyamin Ferid, "Sarhoşluk hakkında kavânin-i medeniyye ve kütüb-i fıkhiyyeden istihâl edilmiş bazı mütâlâât-ı kanûniyye", s. 13-20.
Yako Sami, "Yalan şahitliği", s. 21-30.
"Sulh hakimlerine dair lâiyhayı kanûniyye", s. 31-61.
Ahmed Şuayb, "Hukûk-ı düvel", s. 62-80.

Sayı: 15

- Hakkı Paşa, "Kapitülasyonlar", s. 161-175.
Yanko Vitinos, "Meclis-i Mebûsan ile Ayan Meclisi arasında bir ihtilâf-ı mühim", s. 176-181.
Rıfat, "Mukavelât muharrirleri", s. 182-197.
Avukat Thomas, "Tensikat-ı adliyyeye mütedâir bazı mütâlâât", s. 198-205.
Mehmed Arif, "Avrupa hükûmâtının teşkilât-ı esâsiyyesinden: İngiltere, Meşrûtiyet-i İdâre", s. 206-215.
Ahmed Şuayb, "Hukûk-ı düvel", s. 216-241.

Sayı: 16

- Hakkı Paşa, "Kapitülasyonlar", s. 241-258.
H. Akçalı, "Eşhâs-ı kanûniyye", s. 259-276.
Bünyamin Ferid, "İlm-i ta'zir, ilm-i ceza hakkında bazı malûmât", s. 277-292.
"Sulh hakimleri ile ilgili Şûrâ-yı Devlet Tanzimat Dairesi'nin mazbatası", s. 293-296.
"Mehakim-i sulhiyye hakkında Adliye Nezareti tarafından tanzim olunan esbâb-ı mûcibe lâiyhası", s. 297-318.
Ahmed Şuayb, "Hukûk-ı düvel", s. 319-320.

Sayı: 17

- Mehmed Arif, "Alem-i hukûkda bir za-yâ-ı mühimm", s. 321-322.
Hakkı Paşa, "Kapitülasyonlar", s. 323-338.
Mehmed Cemil, "Mekteb-i hukûk programlarına bir nazar", s. 339-347.
Yako Sami, "Hetk-i ırz", s. 348-361.
Osman, "Avrupa hükûmât-ı hazirasının teşkilât-ı siyasiyyesi: İngiltere, hükümet", s. 362-379.
"Konstantin, Devlet-i Osmâniyyede müsâdeme-i hukûk ve Roma kanûnu", s. 380-390.
Ahmed Şuayb, "Hukûk-ı düvel", s. 391-400.

Sayı: 18

- Hakkı Paşa, "Kapitülasyonlar", s. 401-413.
 Mehmed Arif, "Hakk-ı istizâh- hakk-ı suâl", s. 414-426.
 "İdare-i Umûmiye-i Vilâyât Kanûn Lâyihası", s. 427-478.

Sayı: 19

- Hakkı Paşa, "Kapitülasyonlar", s. 483-496.
 Bedî Nuri, "Alenî sarhoşluk", s. 497-504.
 Yako Sami, "Zinâ", s. 505-520.
 Mehmed Arif, "Hakk-ı suâl", s. 521-536.
 "Avrupa hükûmât-ı hazırasının teşkilât-ı siyâsiyyesi: Parlamento", s. 537-543.
 "Sûret-i aleniyyede vukû bulan sarhoşluk hakkında İstanbul Mebûsu Zöhrab Efen-
 di'nin teklif-i kanûn lâyihası", s. 544-554.
 "Hükûmet-i Osmâniyye ile Bulgaristan beyninde muvakkat ticâret mukâvelenâmesi", s.
 555-559.

Sayı: 20

- Hakkı Paşa, "Kapitülasyonlar", s. 561-576.
 Mehmed Arif, "Tahkikat-ı teşriyye", s. 577-583.
 Yako Sami, "Düello", s. 584-596.
 Mehmed Arif, "Avrupa hükûmât-ı hazırasının teşkilât-ı siyâsiyyesi: İngiltere, Avam Ka-
 marası", s. 597-611.
 "Meclis-i Mebûsân'ın üçüncü devre ictimâi hülâsa-yı müzâkerât ve mukarrerâtı", s.
 612-640.

Sayı: 21-22

- Hakkı Paşa, "Kapitülasyonlar", s. 641-666.
 Bünyamin Ferid, "Mücrimlere ceza vermek bir hak mıdır? Yoksa bir mecburiyet midir?",
 s. 667-677.
 Yako Sami, "Zemm ü kadh", s. 678-684.
 Konstantin, "Devlet-i Osmâniyye'de müsâdeme-i hukûk ve Roma hukûku", s. 685-691.
 Mehmed Arif, "Avrupa hükûmât-ı hazırasının teşkilât-ı siyâsiyyesi: İngiltere Parlamen-
 tosu'nun vezâifi", s. 692-705.
 "Kavânin-i cedîde-i Osmâniyye'den usûl-ı muhâkemât-ı hukûkiyye kanûnu, zeyl", s.
 706-725.
 "Meclis-i Mebûsan'ın üçüncü devre ictimâi hülâsa-yı müzâkerât ve mukarrerâtı", s.
 726-768.

Sayı: 23-24

- Hakkı Paşa, "Kapitülasyonlar", s. 769-888.
 Bedî Nuri, "Müddet-i icârın adem-i malûmiyyeti fesâdı intâc eder mi?", s. 889-901.
 Konstantin, "Devlet-i Osmâniyye'de müsâdeme-i hukûk ve Roma hukûku", s. 902-906.
 Yako Sami, "Rüşvet", s. 907-911.

On a Library Shelf Wating For Its Reader: *The İlm-i Hukuk ve Mukayese-i Kavanin Mecmuası*

Fatmagül DEMİREL

Abstract

The question of transfer of Western press laws to the Ottoman Empire had continued up to the end of the Empire. To deal with this problem within the Ottoman legal system during this period it needs a legal guide to the profession of the publishing as well as to find a solution for the problems of the printed materials. The magazine we are dealing with is the *İlm-i Hukuk ve Mukayese-i Kavanin Mecmuası*, which had been published since 13 April 1909 and continued to reach 24th series. After having studied the published series we realized that they dealt with the reformation that had been made during the Second Constitutional Period and the solutions that it had brought to the questions of publishing. Therefore, the *İlm-i Hukuk ve Mukayese-i Kavanin Mecmuası* is an important reference for the history of Law.

Keywords: History of Law, Justice Reforms, Western laws, The Second Constitutional Period Series

Kütüphane Rafında Okuyucusunu Bekleyen Bir Yayın: *İlm-i Hukuk ve Mukayese-i Kavanin Mecmuası*

Fatmagül DEMİREL

Özet

Osmanlı Devleti'nde Batı hukukuna geçiş sürecinde yaşanan sorunlar imparatorluğun sonuna kadar devam etmiştir. Bu süreçte Osmanlı hukuk sisteminde yaşanan sorunlar göz önüne alındığında, hukuk alanındaki süreli yayınlar hem mesleki açıdan hukukçulara rehber olmakta hem de yaşanan sorunlara çözüm getirmesi açısından önemli bir yer tutmaktadır. Çalışmada incelediğimiz İlm-i Hukuk ve Mukayese-i Kavanin Mecmuası 13 Nisan 1909 tarihinde yayınlanmaya başlamış ve 24 sayı çıkmıştır. Mecmuada yayınlanan makaleler incelendiğinde II. Meşrutiyet'ten sonra hukuk alanında yapılan düzenlemeleri ve yaşanan sorunlara çözüm önerileri getirdiği dikkati çekmektedir. Bu açıdan bakıldığında İlm-i Hukuk ve Mukayese-i Kavanin Mecmuası hukuk tarihi için önemli bir kaynaktır.

Anahtar kelimeler: Hukuk tarihi, adli islahat, Batı hukuku, II. Meşrutiyet, Süreli Yayın

